

IQTISODIYOT YO'NALISHIDA INGLIZ TILINI O'QITISHDA CLIL TEXNOLOGIYASINING SAMARALI MODELI

Tanatarova Norgul,

Chirchiq davlat pedagogika universiteti 1-bosqich magistranti

Ilmiy rahbar: Muxitdinova Munira Ravshanovna,

Annotatsiya. Mazkur tadqiqot iqtisodiyot yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun ingliz tilini o'qitishda CLIL (Content and Language Integrated Learning) texnologiyasiga asoslangan samarali pedagogik modelni ishlab chiqish va uning natijadorligini aniqlashga qaratilgan. Zamonaviy globallashtirish sharoitida iqtisodiyot sohasida faoliyat yurituvchi mutaxassislar uchun xorijiy tilni, xususan ingliz tilini kasbiy kontekstda qo'llay olish muhim kompetensiyalardan biri hisoblanadi. Shu sababli til va kasbiy bilimlarni integratsiya qiluvchi innovatsion yondashuvlarni joriy etish zarurati ortib bormoqda. Tadqiqot jarayonida nazariy tahlil, pedagogik tajriba, kuzatuv, test sinovlari hamda statistik tahlil metodlari qo'llaniladi. Eksperimental ishlar davomida iqtisodiyot yo'nalishi talabalaridan iborat eksperimental va nazorat guruhlari shakllantiriladi. Eksperimental guruhda CLIL texnologiyasiga asoslangan o'qitish modeli qo'llanilib, unda iqtisodiy fanlar mazmuni ingliz tili orqali o'rgatiladi. Modelning asosiy komponentlari sifatida kontent (fan mazmuni), kommunikatsiya (til orqali muloqot), kognitsiya (fikrlash jarayonlari) va madaniyat (xalqaro kontekst) integratsiyasi ta'minlanadi.

Kalit so'zlar: CLIL (Content and Language Integrated Learning), iqtisodiyot yo'nalishi, lingvistik kompetensiya, kasbiy kompetensiya, integrativ ta'lim, ingliz tilini o'qitish, kommunikativ kompetensiya, pedagogik model, innovatsion texnologiyalar.

Аннотация. Данное исследование направлено на разработку эффективной педагогической модели на основе технологии CLIL (Content and Language Integrated Learning) для обучения английскому языку студентов экономических направлений, а также на определение её результативности. В условиях современной глобализации владение иностранным языком, в частности английским, в профессиональном контексте является одной из ключевых компетенций специалистов в области экономики. В связи с этим возрастает необходимость внедрения инновационных подходов, интегрирующих языковые и профессиональные знания. В процессе исследования применяются методы теоретического анализа, педагогического эксперимента, наблюдения, тестирования и статистического анализа. В ходе экспериментальной работы формируются экспериментальная и контрольная группы студентов экономических специальностей. В экспериментальной группе применяется модель обучения на основе CLIL, в рамках которой содержание экономических дисциплин изучается на английском языке. В качестве основных компонентов модели обеспечивается интеграция контента (содержания дисциплины), коммуникации (общения на языке), когниции (мыслительных процессов) и культуры (международного контекста).

Ключевые слова: CLIL (Content and Language Integrated Learning), экономическое направление, лингвистическая компетенция, профессиональная компетенция, интегративное обучение, преподавание английского языка, коммуникативная компетенция, педагогическая модель, инновационные технологии.

Abstract. This study is aimed at developing an effective pedagogical model based on CLIL (Content and Language Integrated Learning) technology for teaching English to students majoring in economics, as well as determining its effectiveness. In the context of modern globalization, the ability to use a foreign language, particularly English, in a professional context is one of the key competencies for specialists in the field of economics. Therefore, there is a growing need to implement innovative approaches that integrate language and professional knowledge. The research employs methods such as theoretical analysis, pedagogical experiment, observation, testing, and statistical analysis. During the experimental phase, experimental and control groups consisting of economics students are formed. In the

experimental group, a CLIL-based teaching model is applied, where the content of economic disciplines is taught through English. The main components of the model include the integration of content (subject matter), communication (interaction through language), cognition (thinking processes), and culture (international context).

Keywords: *CLIL (Content and Language Integrated Learning), economics major, linguistic competence, professional competence, integrative learning, English language teaching, communicative competence, pedagogical model, innovative technologies.*

Kirish. Zamonaviy globallashuv jarayonlari, xalqaro iqtisodiy integratsiya va raqamli transformatsiya sharoitida iqtisodiyot yoʻnalishi mutaxassislariga qoʻyilayotgan talablar tubdan oʻzgarib bormoqda. Bugungi kunda iqtisodchi mutaxassis nafaqat oʻz sohasida chuqur nazariy va amaliy bilimga ega boʻlishi, balki xalqaro hamkorlik muhitida samarali faoliyat yurita olishi uchun yuqori darajadagi xorijiy til kompetensiyasiga ham ega boʻlishi zarur. Ayniqsa, ingliz tili global biznes, moliya, marketing va ilmiy tadqiqotlar sohasida asosiy kommunikatsiya vositasi sifatida muhim oʻrin egallaydi. Shunga qaramay, oliy taʼlim muassasalarida ingliz tilini oʻqitishning anʼanaviy metodlari koʻpincha umumiy til koʻnikmalarini rivojlantirishga yoʻnaltirilgan boʻlib, ular talabalarining kasbiy ehtiyojlari bilan yetarli darajada integratsiyalashmagan. Natijada talabalar nazariy bilimga ega boʻlsalar-da, uni real iqtisodiy muhitda, xususan ingliz tilida samarali qoʻllashda qiyinchiliklarga duch kelmoqdalar. Bu holat esa taʼlim jarayonida yangi, integrativ va amaliy yoʻnaltirilgan yondashuvlarni joriy etishni taqozo etadi. Shu nuqtai nazardan, CLIL (Content and Language Integrated Learning) texnologiyasi alohida ahamiyat kasb etadi. Mazkur yondashuv fan mazmuni va tilni bir vaqtning oʻzida oʻqitishni nazarda tutib, talabalar uchun real kasbiy kontekstda tilni oʻzlashtirish imkonini yaratadi. Jumladan, bu yondashuv orqali talabalar iqtisodiy terminologiyani tabiiy muhitda oʻzlashtiradi, murakkab tushunchalarni ingliz tilida ifodalashni oʻrganadi hamda muammoli vaziyatlarni tahlil qilishda faol ishtirok etadi. Biroq, mavjud tadqiqotlarda iqtisodiyot yoʻnalishiga moslashtirilgan aniq pedagogik model yetarli darajada ishlab chiqilmaganligi kuzatiladi. Mazkur muammo tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi. Ushbu maqolaning asosiy maqsadi – iqtisodiyot yoʻnalishi talabalariga ingliz tilini oʻqitishda CLIL texnologiyasiga asoslangan samarali pedagogik modelni ishlab chiqish hamda uning amaliy samaradorligini ilmiy asosda tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat:

- CLIL yondashuvining nazariy asoslarini oʻrganish;
- iqtisodiyot yoʻnalishida ingliz tilini oʻqitishdagi mavjud muammolarni aniqlash;
- CLIL asosidagi pedagogik modelni ishlab chiqish.

Adabiyotlar tahlili. Mavzuga oid ilmiy adabiyotlar tahlili shuni koʻrsatadiki, CLIL (Content and Language Integrated Learning) texnologiyasi soʻnggi yillarda til va kasbiy taʼlimni integratsiyalashning samarali yondashuvi sifatida keng oʻrganilmoqda. Xususan, Do Coyle va David Marsh tomonidan ishlab chiqilgan CLIL konsepsiyasi tilni real akademik va kasbiy kontekstda oʻqitishning nazariy asoslarini belgilab bergan.

Shuningdek, S. D. Krashenning ikkinchi tilni egallashga oid nazariyalari ham tilni tabiiy muhitda o‘rganish samaradorligini asoslab beradi. Lasagabaster va Sierra (2010) hamda Pérez-Cañado (2012) tadqiqotlari esa CLIL yondashuvi talabalarning lingvistik va kognitiv rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini empirik jihatdan tasdiqlaydi. Umuman olganda, adabiyotlar tahlili CLIL texnologiyasi til o‘qitish va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishda integrativ, samarali va zamonaviy pedagogik model ekanligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot iqtisodiyot yo‘nalishi talabalariga ingliz tilini o‘qitishda CLIL (Content and Language Integrated Learning) texnologiyasining samaradorligini aniqlashga qaratilgan bo‘lib, kompleks metodologik yondashuv asosida amalga oshirilishi mumkin. Tadqiqot jarayonida sifat va miqdoriy usullar uyg‘un holda qo‘llanilishi mumkin.

Tahlillar va natijalar. Tadqiqot dizayni: Tadqiqot kvazi-eksperimental dizayn asosida tashkil etilishi mumkin. Unda ikki guruh ishtirok etishi nazarda tutilishi mumkin:

1. **Eksperimental guruh** – CLIL asosida ta’lim olgan talabalar
2. **Nazorat guruhi** – an’anaviy metod asosida o‘qitilgan talabalar

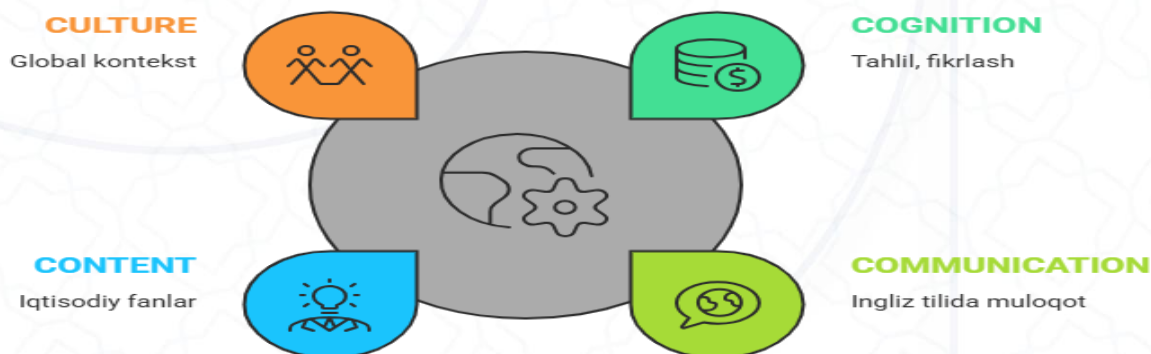
Har ikkala guruhda o‘quv jarayoni bir xil vaqt davomida olib borilishi inobatga olinadi, ammo metodologiya jihatidan farq qiladi.

Tadqiqot metodlari. Quyidagi ilmiy metodlar qo‘llaniladi:

Metod turi	Tavsifi	Maqsadi
Nazariy tahlil	Ilmiy adabiyotlarni o‘rganish	CLIL asoslarini aniqlash
Pedagogik tajriba	Eksperimental o‘qitish	Model samaradorligini tekshirish
Test sinovlari	Pre-test va post-test	Bilim darajasini o‘lchash
Kuzatuv	Dars jarayonini monitoring qilish	Faollik va ishtirokni aniqlash
Statistik tahlil	Natijalarni solishtirish	Samaradorlikni isbotlash

CLIL asosidagi pedagogik model. Tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan model Do Coyle tomonidan taklif etilgan **4C modeli** asosida quriladi.

CLIL modeli (4C yondashuv)

Mazkur tadqiqot natijalari iqtisodiyot yo‘nalishida ingliz tilini o‘qitishda CLIL (Content and Language Integrated Learning) texnologiyasining samaradorligini tasdiqlaydi. Eksperimental guruhda kuzatilgan ijobiy o‘zgarishlar CLIL yondashuvi til va kasbiy bilimlarni integratsiyalash orqali o‘quv jarayonini sezilarli darajada samaraliroq tashkil etish imkonini berishini ko‘rsatadi. CLIL asosida tashkil etilgan darslar talabalar lingvistik kompetensiyasining barcha komponentlariga ijobiy ta‘sir ko‘rsatilishi mumkin. Xususan, iqtisodiy terminologiyani o‘zlashtirish darajasi oshgani, grammatik tuzilmalardan foydalanish aniqroq va maqsadga muvofiq bo‘lgani kuzatiladi. Bu holat CLIL metodologiyasining asosiy xususiyati – tilni real kontekstda o‘rganish – bilan bevosita bog‘liqdir. Talabalar iqtisodiy tushunchalarni ingliz tilida tahlil qilish orqali tilni nafaqat o‘rganish, balki undan foydalanish imkoniyatini beradi. Ikkinchidan, kommunikativ kompetensiyaning rivojlanishi ham muhim natijalardan biri sifatida qayd etiladi. Eksperimental guruh talabalar dars jarayonida faolroq ishtirok etib, muhokama, debat va prezentatsiyalarda erkin fikr bildirishi mumkin. Bu esa CLIL texnologiyasining kommunikatsiyaga yo‘naltirilganligini tasdiqlaydi. Talabalar o‘z fikrlarini ingliz tilida ifodalash jarayonida nafaqat til ko‘nikmalarini, balki mantiqiy fikrlash va argumentatsiya qilish qobiliyatlarini ham rivojlantiradilar. Uchinchidan, tadqiqot natijalari talabalarining kognitiv (fikrlash) kompetensiyasiga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. CLIL asosida tashkil etilgan darslarda muammoli vaziyatlar, case-study va tahliliy topshiriqlarning qo‘llanilishi talabalarni mustaqil fikrlashga undaydi. Bu esa iqtisodiyot kabi analitik yondashuvni talab qiluvchi yo‘nalishlar uchun ayniqsa muhimdir. Talabalar iqtisodiy jarayonlarni ingliz tilida tushuntirish orqali chuqurroq anglash darajasiga oboradi. Shuningdek, tadqiqot natijalari talabalar motivatsiyasining oshganini ham ko‘rsatadi. An‘anaviy metodlarga nisbatan CLIL yondashuvi talabalarda darsga nisbatan qiziqishni kuchaytirgani, ularni faol o‘quv jarayoniga jalb etganini aniqlaydi. Bu holat CLIL metodologiyasining amaliy yo‘naltirilganligi va real hayotiy vaziyatlarga yaqinligi bilan izohlanadi. Natijalarni mavjud ilmiy tadqiqotlar bilan solishtirganda, ular xalqaro tajriba bilan mos kelishini ko‘rish mumkin. Xususan, David Marsh va Do Coyle tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ham CLIL yondashuvi til o‘rganish samaradorligini oshirishi va talabalarni kasbiy faoliyatga yaxshiroq tayyorlashi mumkin. Mazkur tadqiqot ushbu nazariy qarashlarni iqtisodiyot yo‘nalishi misolida amaliy jihatdan tasdiqlaydi. Biroq, tadqiqot davomida ayrim muammolar ham aniqlaydi. Birinchidan, CLIL texnologiyasini samarali joriy etish uchun o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligi yetarli darajada emasligi seziladi. Bu esa o‘qituvchilarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish zarurligini ko‘rsatadi. Ikkinchidan, mos o‘quv materiallari, ayniqsa iqtisodiyot yo‘nalishiga mos ingliz tilidagi didaktik resurslarning yetishmasligi muammo sifatida namoyon bo‘ladi. Uchinchidan, CLIL yondashuvini joriy etishda vaqt va tashkiliy masalalar ham muhim omil sifatida qayd etiladi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot iqtisodiyot yo‘nalishida ingliz tilini o‘qitishda CLIL (Content and Language Integrated Learning) texnologiyasiga asoslangan pedagogik modelni ishlab chiqish va uning samaradorligini aniqlashga qaratiladi. Olib borilgan nazariy va amaliy tahlillar natijalari ushbu yondashuvning zamonaviy ta‘lim talablariga to‘liq mos kelishini hamda talabalar lingvistik va kasbiy kompetensiyalarini uyg‘un rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini tasdiqlaydi. Tadqiqot davomida ishlab chiqilgan CLIL modeli iqtisodiy fanlar mazmunini ingliz tili bilan integratsiyalash orqali o‘quv jarayonini yanada mazmunli va amaliy yo‘naltirilgan shaklda tashkil etish imkonini beradi. Model doirasida kontent, kommunikatsiya, kognitsiya va madaniyat komponentlarining uyg‘unligi ta‘minlanib, bu esa talabalar bilimining chuqurlashuvi, fikrlash qobiliyatining rivojlanishi va ingliz tilida erkin muloqot qilish ko‘nikmalarining shakllanishiga xizmat qiladi. Eksperimental natijalar CLIL texnologiyasining an‘anaviy o‘qitish metodlariga nisbatan ustunligini yaqqol namoyon etadi. Xususan, talabalar kasbiy terminologiyani o‘zlashtirish, iqtisodiy tushunchalarni ingliz tilida ifodalash, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish hamda muloqot jarayonida faol ishtirok etish ko‘nikmalarida sezilarli o‘sish qayd etiladi. Bu esa CLIL yondashuvi nafaqat til o‘rgatish vositasi, balki kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishning samarali mexanizmi ekanligini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari CLIL texnologiyasini joriy etishda muayyan cheklovlar va muammolar mavjudligini ham ko‘rsatadi. Jumladan, o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligi darajasi, maxsus o‘quv materiallarining yetishmasligi hamda integrativ yondashuvni tashkil etishdagi tashkiliy murakkabliklar ushbu texnologiyaning keng joriy etilishiga to‘sqinlik qiluvchi omillar sifatida namoyon bo‘ladi. Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun tizimli yondashuv va metodik qo‘llab-quvvatlash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Pérez-Cañado M.L. CLIL research in Europe: Past, present and future. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 15(3), 315-341. 2012
2. Lasagabaster D., Sierra J.M. Immersion and CLIL in English: More differences than similarities. *ELT Journal*, 64(4), 367-375. 2010
3. Harmer J. *How to Teach English*. Pearson Longman. 2007
4. Richards J.C., Rodgers T.S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press. 2001
5. Tomlinson B. *Materials Development in Language Teaching*. Cambridge University Press. 2011
6. Mayer R.E. *Multimedia Learning*. Cambridge University Press. 2009
7. Krashen S.D. *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Pergamon Press. 1982
8. Vygotsky L.S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press. 1978
9. Nation I.S. *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge University Press. 2001
10. Hutchinson T., Waters A. *English for Specific Purposes: A learning-centred approach*. Cambridge University Press. 1987